

**DEZE RAPPORTAGE GEEFT EEN ZEER BEPERKTE WEERGAVE
VAN DE HISTORIE VAN HET COLLEGE “VOORZORG”.**

**IK HEB GEEN KENNIS KUNNEN NEMEN VAN GEGEVENS DIE AANWEZIG ZIJN IN
HET GEMEENTEARCHIEF VAN PEKELA EN WELLICHT ANDERE (GRONINGER)
ARCHIEVEN.**

**IK HEB MIJ GEBASEERD OP GEGEVENS DIE ZIJN AF TE LEIDEN UIT DE
LEDENLIJSTEN VAN HET COLLEGE IN ZEEMANSALMANAKKEN EN OP EEN
AANTAL KRANTENARTIKELEN.**

INHOUDSOPGAVE

- 1. Ontstaan en levensduur van het College “Voorzorg” te Nieuwe Pekela**
- 2. Doelstelling**
- 3. De Nummervlag**
- 4. De Leden**
- 5. Nadere bijzonderheden van de effectieve leden**
- 6. Het Bestuur**

**Bijlage 1 Gegevens over leden in de periode 1926-1933 uit de Almanak
van Sweijs.**

Bijlage 2 Gealfabetiseerd ledenlijst van “Voorzorg”. Uitgebreide versie.

Bijlage 3 Verkorte ledenlijst van “Voorzorg”.

Bijlage 4 Ledenverloop van “Voorzorg” in de periode 1852 t/m 1919.

Bijlage 5 Vlagnummer van “Voorzorg” met de leden.

Bijlage 6 Overzicht van Bestuursleden.

1. Ontstaan en levensduur van het College “Voorzorg” te Nieuwe Pekela.

Al in 1712 werd in Pekela een Groot Compact opgericht, een onderlinge verzekering die bij verlies van schip een uitkering verstrekke.

In het begin van de 18e eeuw ontstonden op diverse plekken in West en Noord Nederland (o.a. Amsterdam, Rotterdam, Veendam) zeemanscolleges met als één van de doelstellingen het geven van uitkeringen aan zeelieden en hun nabestaanden. De leden van deze Colleges kregen een nummer dat werd afgebeeld in een Collegevlag. De kapitein voerde zijn Collegevlag op zijn schip.

In 1823 werd in Pekela een naamloos vlagvoerend zeemanscollege opgericht. Kennelijk functioneerde dit College niet naar behoeven en een aantal kapiteins en ingezetenen van zowel Oude als Nieuwe Pekela spraken zich uit “tot oprichting of vervorming van het vroegere slechts als sociëteit bestaan hebbende Collegie”. Dit leidde tot de oprichting van separate Colleges in beide Pekela’s.

Het College “Voorzorg” te Nieuwe Pekela werd volgens een vermelding in de ledenlijsten in de Amsterdamsche Almanak voor Koophandel en Zeevaart, opgericht op 25 januari 1851. Volgens een bericht in de NRC van 16 januari 1851 was op 09 januari 1851 te Oude Pekela het college “De Trouw” gevormd, dus ruim twee weken eerder.

Eveneens in de NRC werd op 24 februari 1851 aandacht geschonken aan de vorming van de beide Colleges.

“Ofschoon nu beide genoemde plaatsen wat het administratieve betreft van elkaar gescheiden zijn, blijft desalniettegenstaande die betrekking in alle andere opzichten onafscheidelijk aan elkaar verbonden, zo als twee zusters door de band der vriendschap en bloedverwantschap innig verknocht en daardoor de wederzijdse wensen zoeken te voorkomen, zo ook hebben beiden plaatsen één belang, één hoofdtak van bestaan, namelijk de scheepvaart. Willen wij de doeleinden van beide genoemde verenigingen met een onpartijdig oog gadeslaan, dan kunnen wij één wens niet onderdrukken deze is: vereniging der beide zeemanscollegiën.”

In de Almanak 1862, uitgegeven door de zeemanscollegiën “De Harmonie” te Wildervank en “Voorzorg” te Pekela wordt het tien-jarig bestaan van “Voorzorg” herdacht. Hierin staat vermeld:

“Nadat dan in overleg met andere kapiteins door bemoeijng van kapt. E.H.Oldenburger, K.H.Bakker en R.R.Huisman, 99 scheepskapiteins uit de Nieuwe en Oude Pekela en een 50 tal ingezetenen der beide gemeenten als buitengewone leden zich bereid hadden verklaard tot de oprichting, of vervorming van het vroeger slechts als sociëteit bestaan hebbend Collegie medetewerken, werd zoo als gezegd, op donderdag den 23 Jan. 1851, de eerste vergadering te dezer plaatse belegd, ten einde een Reglement te arresteren en eene Directie te verkiezen, bestaande uit de HH. A.K.de Grooth, President; K.M.Brouwer, Penningmeester; L.J.Wolters, Secretaris; en van de gewone leden Kapt. K.H.Bakker, E.H.Oldenburger en R.R.Huisman.”

In het Jaarverslag 1999 van de “Stichting Kapiteinshuis Pekel” schrijft A.Westers: “Beide Collegiën trachten nu op verschillende wijze de belangen van de zeevaart te bevorderen ... maar willen de wensch niet achterhouden dat beide Collegiën zich eens mogen vereenigen...”. Een fusie heeft echter nooit plaatsgevonden.

Het College uit Oude Pekela werd in februari 1899 ontbonden waarbij aan weduwen een lijfrente werd verstrekt en het resterende vermogen onder de toen nog levende effectieve leden werd verdeeld.

Een einddatum van het College “Voorzorg” uit Nieuwe Pekela heb ik niet kunnen achterhalen, maar de Bestuursleden werden nog tot en met 1933 vermeld in de Almanak van Sweijs. (*Zie BIJLAGE 1*) “Voorzorg” heeft dus zeker ruim dertig jaar langer bestaan dan “De Trouw” in Oude Pekela. In 1920 waren er nog 21 leden die aanspraak konden maken op een uitkering en wellicht dat deze betalingsverplichting een opheffing heeft vertraagd. In een brief dd 10 januari 2011 van Dr. Jurjen Leinega wordt gemeld dat in 1925 nog 10 leden, alle oud-kapiteins worden gemeld.

2. Doelstelling

De in 1851 vrijwel gelijktijdig opgerichte zeemanscolleges in Oude en Nieuwe Pekela verschilden aanvankelijk in doelstelling. “De Trouw” in Oude Pekela vermeldde in zijn statuten vooral de bevordering van de lust tot de zeevaart bij de lagere volksklasse middels o.a. het verstrekken van een voorschot voor de aanschaf van de eerste uitrusting en het bekostigen van onderwijs. “Voorzorg” zou als primaire doel hebben gehad het geldelijk ondersteunen van oud-kapiteins en weduwen en wezen van op zee omgekomen leden.

In de Provinciale Groninger Courant van 02 februari 1854 staat het volgende bericht:

“Nieuwe Pekela, 30 januari. Het zeemans-college “Voorzorg” te Pekela, bekleedt met ere onder de nuttige inrichtingen zijn plaats. Gedurende de drie jaren van zijn bestaan, heeft het aan negen weduwen en wezen van zeelieden NLG 3.600 uitgekeerd. Van deze sterfgevallen vielen twee voor in 1851, zeven in 1852, terwijl men in 1853 van verliezen verschoond bleef. Onder deze waren vijf, die met man en muis verongelukt zijn, waaronder twee leden van de directie. Het jaar 1852 zal dus ook bij dit college als een moordjaar lang in geheugenis blijven.“

Net als bij andere zeemanscolleges zal ook het lidmaatschap van “Voorzorg” de sociale contacten van de leden hebben bevorderd. In voormeld artikel in de Provinciale Courant staat de melding:

“Ook in deze winter werden weder twee vergaderingen met vrouwen gehouden, die door redevoevingen en bijdragen opgeluisterd en telkens door een bijzonder talrijk en uitgezocht publiek werden bijgewoond.

3. De Nummervlag

In de “Amsterdamsche Almanak voor Koophandel en Zeevaart” 1851 t/m 1880 wordt de nummervlag van “Voorzorg” beschreven als:

“De Collegevlag is een witte Standaard met eene rooden rand, met een zwart cijfer, ter grootte van 4 voet”.

In de jaargangen 1881 t/m 1889 wordt deze beschrijving wat gedetailleerder nl.”

“De collegevlag is een witte standaard met een rooden rand van een half kleed breed, met een zwart nummer ter grootte van 4 en ter dikte van een ½ voet”.

In de almanakken van Sweijs van 1859 t/m 1933 is de omschrijving summierder en wel:

“De Vlag is een Witte Standaard met eene roode rand en een zwart cijfer.

Collegeleden kregen bij aanmelding een vlagnummer. In totaal zijn er 188 nummers toegekend. (*zie Bijlage 5*).

Een vlagnummer kon vrijkomen door overlijden of opzegging en dan weer worden toegekend aan een nieuw lid. De meeste nummers werden door twee of meer kapiteins gevoerd. Zo kende vlag 69 vijf kapiteins in de periode 1853 t/m 1904.

Bij uitzondering kon een kapitein tijdens zijn lidmaatschap twee nummers voeren, soms omdat zijn oorspronkelijke nummer overging naar zijn zoon. Bij die overgang kwam aan de actieve maritieme periode een eind maar bleef hij nog wel effectief lid van het College.

4. De Leden

Het College kende gewone leden, zijnde gezagvoerders, die bij andere zeemanscolleges werden aangeduid als “Effectieve Leden”.

In de “Kroniek van Pekela” door D.Kuil uit 1999 wordt dd 19 april 1855 het volgende vermeld:

“Het zeemanscollege Voorzorg gevestigd te Nieuwe Pekela mag zich bij voortdoring in een gewenste bloei verheugen. Het had trouwens de belangrijke aanwinst van 40 buitengewone leden (donateurs) welke buitengewone leden ten getale van 280, en in 40 onderscheiden steden en dorpen van Nederland, België, Engeland, Pruisen, Oostenrijk, Rusland, Noorwegen en Portugal verspreid, het hunne tot de bloei van het college bijdragen”

In het in paragraaf 1 vermelde verslag van het 10-jarig bestaan van “Voorzorg” wordt voor 1862 gesproken van 168 gewone leden en 8 vlaggeleden “..te zamen alzoo 176 leden,.. waarvan 36 uit Oude Pekela.” Bij andere zeemanscolleges mogen vlaggeleden wel de Collegevlag voeren, maar zijn dan gekort op bijvoorbeeld de uitkering bij ongeluk of overlijden. Dit zal bij “Voorzorg” overeenkomstig zijn geweest.

Naast de toename in de afgelopen jaren van de gewone leden is die van de buitengewone leden, zeg de donateurs, nog aanzienlijker.

“Immers bedroeg dat getal in het eerste jaar der oprigting 154 in 20 onderscheiden stede en dorpen, in en buiten ons Vaderland wonende, die toen reeds met eene jaarlijksche contributie van *f* 603 het weldadig doel van de Voorzorg wilden helpen schragen. Wij mogen ons thans verheugen in een aantal van 399 Buitengewone leden, die in 73 onderscheidene steden en dorpen verspreid *f* 1385, alzoo meer dan het dubbele van voor 10 jaren contribuieren”.

De uitkering aan trekkende weduwen en wezen was aanvankelijk *f* 400,- in eens. Maar in 1855 begon men met een jaarlijkse uitkering van *f* 50,-. In het begin van de 19^e eeuw was de jaarlijkse uitkering gedaald tot *f* 40,- met de mogelijkheid van wederom *f* 50,- per jaar, (*Nieuws van de Dag dd 04 februari 1901.*)

Het Nieuws van Dag dd 28 januari 1889 meldt dat “Voorzorg” in 1888 aan 61 weduwen, weezen en 8 oud-kapiteins en 4 wezen een bedrag heeft uitgekeerd van *f* 5491,39½. Het vermogen was aanzienlijk nl, *f* 39.448,74. Hetzelfde blad meldde op 19 september 1892 dat bij de penningmeester Klasen een inbraak had plaatsgevonden waarbij de brandkast met *f* 38.000 was ontvreemd. De brandkast werd zwaar beschadigd doch ongeopend teruggevonden in een land op ongeveer 700 meter afstand.

Vanwege mede de sterke achteruitgang in het aantal leden en dus inkomsten was het vermogen in 1900 gedaald tot *f* 27.000.

Hieruit blijkt dat, net als bij vele andere zeemanscolleges, donateurs aanwezig waren, die een belangrijke financiële bijdrage hebben betekend.

Bijlage 2 bevat gegevens van 359 Collegeleden over geboorten, huwelijk en overlijden, lidmaatschappen van zeemanscolleges en schepen waarop zij hebben gevaren. Bijlage 3 is een verkorte weergaven van Bijlage 2.

Al vanaf de oprichting melden zich een aanzienlijk aantal effectieve leden. Jaarverslag 1852 noemt al 120 leden. (*zie Bijlage 4*). In de zestiger jaren waren meer dan 160 kapiteins lid maar vanaf 1870 begon een constante daling tot 20 in 1920.

Een overeenkomstig verloop trad op bij het zustercollege “De Trouw” dat in totaal 278 leden telde maar ook een dertig jaar korter heeft bestaan.

5. Nadere bijzonderheden van de effectieve leden

En maritieme levensloop was vaak een familiale aangelegenheid. Van de 359 effectieve leden van “Voorzorg” waren in ca. 230 gevallen (65%) de vaders ook zeeman en veelal gezagvoerder. Was er van een ander beroep sprake dan betrof dat vaak landgebruiker (21 keer), werkmans (20 keer) of koopman (10 keer). De overige vaders hadden de gebruikelijke beroepen uit de lagere middenstand zoals bakker, grutter, schoenmaker, etc.

Ook de echtgenoten van de commissieleden kwamen vaak uit een maritieme familie en wel in ca. 200 gevallen (ca. 55%). Maar ook hier waren landgebruiker en koopman als schoonvader relatief vaak voorkomend.

Een Collegelid was bij zijn huwelijk dikwijls zeeman of “buitenvaarder”, maar staat bij de geboorte van zijn eerste kind 1 of 2 jaar later vaak al geregistreerd als schipper/koopvaardijkapitein. Een enkele maal had een Collegelid bij zijn huwelijk een niet-maritiem beroep maar dat betrof dan een volgend huwelijk op hogere leeftijd.

Uiteraard startte een zeeman zijn carrière op jonge leeftijd bv. als lichtmatroos of koksmaat. Via de lagere rangen werd hij via de praktijkervaring tenslotte gezagvoerder. In de latere decaden van de 19e eeuw, toen de zeilvaart werd ingehaald door de stoomvaart, verminderde de vraag naar zeilvaartpersoneel en degradeerde een kapitein vaak naar de rang van stuurman of zelfs lager. De gegevens over het beroep van het Collegelid in Bijlage 2 geven daar voorbeelden van.

In verreweg de meeste gevallen overleed een College lid in Nieuwe Pekela. Maar het kwam ook voor dat hij overleed door ziekte of een ongeluk in het buitenland tijdens een reis aan boord van zijn schip of in een buitenlandse haven. Een enkele keer is het overlijden genoteerd na kennelijk emigratie zoals Hajo Kiel, die in de USA overleed. Van buitenlandse overlijdens was sprake in ca. 35 gevallen i.c. 10% van het aantal effectieve leden.

Los daarvan staat het overlijden door het vergaan of vermissing van zijn schip. In de verslagperiode 1851-1920 geschiedde dat 36 keer, eveneens c.10%. Het maakt weer duidelijk dat zeeman, vooral in de periode van de zeilvaart, een riskant beroep was.

De meeste schippers overleden met de vermelding “zonder beroep”, “rentenier” of “rustend schipper”.

Vaak was het maritieme beroep voor het overlijden beëindigd en werd een walbaan aangenomen. Maar die walbaan was overigens al weer vóór het overlijden opgegeven zodat de overlijdensakte de vermelding “zonder beroep” vermeldde. Populaire walbanen waren “herbergier/kastelein” en “koopman/winkelier”.

Tenslotte vermeld ik het overlijden van Collegeleden in Egmond aan Zee zoals Geert Pieterz. Pijbes, Jan P.Hovingh en Jacob Wegener. Kennelijk overleden zij in het verzorgingshuis voor oud-zeevarenden dat in 1878 werd opgericht en de naam kreeg van “Prins Hendrik Stichting”. De instelling bestaat nog steeds, thans tevens als maritiem museum

Uit Scheepvaartberichten in dagbladen (*zie bv. www.Marhisdata.nl*) zou de vaarbestemming van de leden van “Voorzorg” zijn af te leiden. Ik heb dat slechts spaarzaam gedaan en dan blijkt dat de kapiteins uit Nieuwe Pekela vooral op Europese havens voeren, waaronder ook de Middellandse en de Zwarte Zee.. Dat spoort met de grootte van de schepen.

Maar uit het overzicht van H.Hazelhoff Roelfsema *Reizen rond Kaap Hoorn onder Nederlandse vlag. Overzicht vanaf de ontdekking in 1616 tot het einde van de Nederlandse*

grote zeilvaart in 1911". Uitgave Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarder, 2010, 88 pp plus Bijlage met een Chronologisch Register van Reizen van 1616 tot 1911, blijkt dat een aantal leden van "Voorzorg" op grotere schepen voeren waarmee zij rond Kaap Hoorn hadden gerond. Ik noteerde:

Harmannus J. Beekman met de schoener "Stella Maris" in 1867.

Johannes J. Beekman met de brik "Maria" in 1870

Nanne H. Boswijk met de schoenerbrik "Clara" in 1892

Jacob H. de Grooth met de brik "Johanna" in 1883.

Hindrik Janz, Oosterhuis met de brik "Avant" in 1874 en de brik "Helena" in 1881.

Klaas Willem Schenk met het fregat "Hugo Molenaar" in 1905

Leden van "Voorzorg" waren ook lid of lid geweest van andere zeemanscolleges, zowel uit het Noorden als ook uit West-Nederland. Allereerst waren bijna 50 leden eerder lid geweest van het naamloze zeemanscollege uit de Pekela's. Aan dat lidmaatschap kwam dan in 1851 een einde. Frekwent werd dan het vlagnummer uit het naamloze College in 1851 voortgezet als lid van "Voorzorg".

Bij de oprichting van Colleges in zowel Oude als Nieuwe Pekela werd in 1851 de wens geuit dat beide Colleges nauw zouden samen werken en daarnaar werd geluisterd want 55 leden van "Voorzorg" i.c. ca. 15% waren tevens lid van "De Trouw" uit Oude Pekela.

Ook lidmaatschappen met andere Groninger Colleges kwamen spaarzaam voor en wel met die uit Delfzijl (11 maal), Wildervank (9 maal) Groningen (2 maal). En uit het Noorden was er sprake van een lidmaatschap van het College te Harlingen (6 maal). De betreffende leden hadden dan familiale bindingen met deze regio's. Eventuele lidmaatschappen van het College uit Veendam zijn slechts een enkele maal genoteerd omdat ik van dat College (nog) geen informatie heb verzameld.

Bij dubbel lidmaatschappen met Colleges uit West-Nederland was sprake van "Zeemanshoop" te Amsterdam (22 maal), "Maatschappij tot Nut der Zeevaart" te Rotterdam (11 maal), "Tot Nut van Handel en Zeevaart" te Dordrecht (4 maal) en de "Goede Bedoeling" uit Den Helder (1 maal). Veelal was er dan sprake van verbintenissen met rederijen uit de betreffende regio.

Het kwam ook voor dat een kapitein van "Voorzorg" na 1851 ook lid was of is geweest van 3 andere zeemanscolleges:

Jan Sjabbez. Brouwer is tevens lid geweest van de Colleges uit Oude Pekela en Delfzijl.

Klaas Wolterz. de Grooth is tevens lid geweest van de Colleges uit Wildervank en Groningen.

Pieter Rentez. Huisman is tevens lid geweest van de Colleges uit Amsterdam en Dordrecht.

Lodewijk Fokkes Ringeling is tevens lid geweest van Colleges uit Delfzijl en Rotterdam.

Jakob Janz. Wegener is tevens lid geweest van Colleges uit Wildervank en Veendam

Albert Hendrikz. van Wijk is tevens lid geweest van de Colleges uit Wildervank en Amsterdam.

Harmannus H.O. van Wijk is tevens lid geweest van de Colleges uit Oude Pekela en Wildervank.

Klaas Albertz. van Wijk is tevens lid geweest van de Colleges uit Oude Pekela en Amsterdam.

6. Het Bestuur

Het Bestuur bestond uit een president, vice-president, secretaris, penningmeester, vice-penningmeester en twee commissarissen. (zie Bijlage 6).

In de periode 1852 t/m 1932 zijn er 9 presidenten geweest die 2 tot 11 jaar in dienst waren met uitzondering van de laatste president J.K.Klasen die 26 jaar functioneerde van 1906 t/m 1932. In 1933 was deze functie onbezet en gegevens uit een latere periode ontbreken.

De meeste presidenten hadden een maritiem verleden en staan vermeld als oud-schipper of zonder beroep in de periode dat ze president waren. Een uitzondering was Kornelius Mennes Brouwer, die als landbouwer en tevens burgemeester was.

Het Bestuur kende in de periode 1852 t/m 1923 11 vice-presidenten, met vacatures in 1854 en 1858. Na 1923 was deze functie afgeschaft. Alle vice-presidenten hadden een maritiem verleden als gezagvoerder maar waren tijdens hun bestuursfunctie oud-gezagvoerder of zonder beroep.

In de periode 1851 t/m 1933 heeft het College 5 secretarissen gehad. Daarvan hadden twee een maritiem verleden, maar vervulden tijdens hun bestuursfunctie een walbaan. De eerste secretaris was onderwijzer Lambertus Wolters en functioneerde ruim 30 jaar tot aan zijn overlijden in 1884. Zijn opvolger Egbert Dik was aanvankelijke gemeentesecretaris en later burgemeester van Nieuwe Pekela. Hij trad af in 1895 na een veroordeling vanwege verduistering van gelden en de veroordeling tot 2½ jaar gevangenisstraf. Hij overleed in 1926 te Amersfoort.

De derde persoon Roelf de Groot was aanvankelijk schipper maar werd later zeepfabrikant. De vierde secretaris Johannes Boon was eveneens schipper maar werd later ontvanger van belastingen. De laatste secretaris K.Klaases/Klasen die ruim 20 jaar functioneerde heb ik niet afdoende kunnen identificeren.

In de periode 1851 t/m 1833 waren er zeven penningmeesters en in 1909 een waarnemend penningmeester. Ook hier is sprake van oud-schippers die tijdens hun daaropvolgende walbaan kennelijk tijd hadden een bestuursfunctie te vervullen.

De functie van vice-penningmeester wordt voor het eerst vermeld in 1863. In de periode 1885 t/m 1897 wordt deze functie niet genoemd in de "Amsterdamsche Almanak voor Koophandel en Zeevaart." Het is onduidelijk of die functie inderdaad is onderbroken of dat een vermelding achterwege is gebleven. Tot en met 1933 worden 5 personen als zodanig genoemd. Ook hier was in alle gevallen sprake van oud-schippers.

Het Bestuur heeft in de periode 1851 t/m 1933 vijf en dertig commissarissen gekend, in alle gevallen met een maritieme positie of historie. In de periode 1927 t/m 1930 zijn geen Commissarissen vermeld. De periode van lidmaatschap was vaak niet langer dan vijf jaar maar Commissarissen vervulden later vaak een inhoudelijke functie als bv. president of vice president. Ook kwam regelmatig voor dat een Commissaris voor een tweede termijn werd herbenoemd. Als voorbeeld Hindrikus van der Laan die twee maal werd benoemd en in totaal bijna 20 jaar als Commissaris functioneerde.